

פרשות מטות מסעי

פרשת מטות

הפרשה פותחת בפניה אל ראשי המטות בעניין הנדרים, ממשיכה עם מלחמת מדין ומסיימת בסיפור של בני גד ובני ראובן עם עבר הירדן המזרחי.

ראשי המטות

"וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמור זה הדבר אשר ציוה ד', איש כי ידור נדר ל-ד'...." (ל', ב'-ג')

מיהם ראשי המטות? מדוע נושא הנדרים מופיע דווקא כאן?

הרשב"ם מסביר שראשי המטות הם השופטים בעם, שמשה פנה אליהם על מנת ללמד אותם הלכות נדרים. פרשה זו מופיעה סמוך לסיפור המועדים בסוף הפרשה הקודמת, ששם מסופר על נדרים לגבי קורבנות שבני ישראל יביאו ב-3 הרגלים בבית המקדש. לפי הרשב"ם משה מלמד את ראשי המטות בנקודת זמן זו את נושא הנדרים כהכנה לכניסה לארץ. **האבן עזרא** מסביר שנושא הנדרים בא ללמד אותנו שלמילים יש ערך ואם אדם מבטיח משהו הוא חייב לקיים את הבטחתו. נושא זה מופיע דווקא כאן לפני הכניסה לארץ כיוון שמשה רוצה ללמד את ראשי המטות, בנקודת זמן זו על ערכן של המילים ועל משמעותן של הבטחות. המסר של משה לראשי המטות הוא שחברה שלמה יכולה להתפרק אם למילים ולהבטחות שלה אין משמעות וחשוב שיזכרו זאת לפני הכניסה לארץ. **האברבנל** מסביר שמשה לימד את נושא הנדרים דווקא עכשיו לראשי המטות כיוון שעד כה כל מי שהיה צריך להפר את נדרו היה הולך למשה בלבד, שהיה מומחה בדורו ורק הוא יכול היה להתיר את הנדר. שמשה הבין שהוא עומד למות, העביר את הסמכות לראשי המטות. כלומר זה לא קשור לכניסה לארץ אלא למות משה.

מלחמת מדין

"נקם נקמת בני ישראל מאת **המדוינים** ואחר תיאסף אל עמיד" (ל"א, ב'). משה רבנו נצטווה בפרשתנו לצאת למלחמת נקם במדוינים שהכשילו אותנו בזנות וגרמו למגיפה בעם שהפילה 24 אלף איש. **מדוע הנקמה התמקדה כולה במדוינים? מדוע המואבים שיזמו את המהלך וגייסו את המדוינים להכשלת בני ישראל בזנות, ואף היו שותפים פעילים ונלהבים לפיתוי בני ישראל, יצאו נקיים?** חז"ל מלמדים אותנו שהמואבים חששו שנכבשו את ארצכם וכיוון שהרגישו בסכנה יצאו נגדנו. לעומתם המדוינים באו בשם האנטישמיות בלבד. המדוינים ניסו להפריד בין הקב"ה לעם ישראל, בני ישראל כלל לא סיכנו את ארצם ושלומם של בני מדין. חז"ל מלמדים אותנו שכאשר יש מריבה ביננו ושנאת חנם, התוצאה הישירה היא שמגיע מדין- כך זה גם היה במכירת יוסף שמדוינים הופיעו על הרקע של שנאת החנם בין האחים. זה פשוט תופעה שצריך להכיר ולדעת היטב כיצד להילחם מולה. סביב מכירת יוסף היו 3 נושאים מרכזיים: לשון הרע, דין לכף חובה וחוסר סבלנות. אם נשתדל במצוות אלו לא לדבר לשון הרע, לדון לזכות ולהיות סובלניים אחד כלפי השני, אז לא נביא עלנו את "מדין" – (לשון מדון וריב). אולי זו הסיבה שדווקא בפרשות מטות מסעי הקריאה עם תושבי חו"ל מתאחדת שוב. הסבר: מאחרי פסח עד פרשיות מטות מסעי בני חו"ל ובני ארץ ישראל לא קוראים אותן פרשיות כיוון שפסח בחו"ל חוגגים יומיים. כאשר בארץ קוראים את פרשת השבוע של שבת בחו"ל קוראים פרשה של יו"ט שני של פסח- ומאז אין תאימות בפרשות. רק בפרשות מטות מסעי חוזרים שוב לקרא אותן פרשות. **מדוע מחכים כל כך הרבה זמן עד פרשות אלו? הרי יש הזדמנויות קודמות? פרשיות מטות מסעי יוצאות תמיד בימי בין המצרים אולי ניתן**

לומר שהסיבה היא כדי להדגיש דווקא בתקופה זו את יסוד האחדות שכל כך חסר לנו ובגינו חרב בית המקדש.

למרות שמואב ומדין שנאו באותה עוצמה את בני ישראל, המניעים שלהם היו שונים. התורה מלמדת אותנו שאין להתנפל על אויב סתם, חייבים לקחת בחשבון את המניעים לשנאתו העמוקה.

"וישלח אותם משה אלף למטה.... ואת פינחס בן אלעזר הכהן לצבא" (ל"א, ו)
משה הכין את מבצע הנקמה במדיין אך לא עמד בראש היוצאים לקרב. מדוע משה לא עמד בראש המבצע הרי הקב"ה ציווה אותו "נקום (אתה משה) נקמת בני ישראל מאת המדיינים" ? מדוע שולח מישהו אחר לבצע את ציווי ה' ? חז"ל מלמדים אותנו שלמרות שהמלחמה הייתה צודקת, מחויבת המציאות ומוסרית, משה לא נלחם בה כיוון שחייב היה להכיר טובה למדיין על המקלט המדיני שהעניקו לו כשברח ממצרים מחרב פרעה. אם היה עומד בראש הלוחמים מידת הכרת הטוב הפרטית שלו הייתה נפגעת ולכן משה החליט לשלוח את פינחס (שכבר התחיל במשימה) ולא לעמוד בראש המבצע.

הכעס היא מדה רעה

ויקצוף משה על פקודי החיל... ויאמר אלעזר הכהן זאת חוקת התורה אשר ציווה ד' את משה" (ל"א, י"ד-כ"א). בפסוקים אלו אלעזר הכהן מכריז שהוא משמיע הלכות שלמד ממשה. זהו מעשה חסר תקדים של אלעזר הכהן הנוגד את ההלכה שקובעת "שכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה" (ברכות ל"א, ב). כיצד אלעזר העז להפר הלכה זו, והחל ללמד את אנשי החיל הלכות הקשורות למלחמה כשמה לידו ? חז"ל מלמדים אותנו ששתיקת משה הייתה מאונס. לפתע משה לא יכל היה להמשיך בהלכות המלחמה. המילים נעתקו מפיו, שכחה זו נבעה ישירות מכעסו של משה. למרות שצדק בכעסו, הכעס שינה את מהותו, והנמיך את מדרגתו הרוחנית. על כן היה זקוק בדחיפות לתלמידו שיחלצו ממצב זה, וזה היה עונשו. פסוק זה הינו המקור לדברי ריש לקיש במסכת פסחים דף ס"ו: שכל אדם שכועס, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו.

בני גד, ראובן וחצי שבט המנשה

"ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאוד, ויראו את ארץ... גלעד והנה המקום מקום מקנה. ויבואו... ויאמרו אל משה.... הארץ אשר הכה ד' לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה. ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחווה, אל תעברנו את הירדן" (ל"ב, א-ה).
בפסוק אלו מתוארים ראשוני היורדים מהארץ עוד לפני שהספיקו לעלות אליה. מה קרה לחזון ארץ ישראל ? האם בני גד וראובן לא למדו את הלקח מחטא המרגלים שמאסו בארץ חמדה ? ממה נבע יחס המתנכר פתאום לארץ ישראל ? מדוע רצו להישאר בעבר הירדן המזרחי ולא לעלות לארץ ? חז"ל מפנים את תשומת ליבנו שהמילה הבולטת בפסוקים אלו היא "מקנה" ללמדנו שהמקנה הרב שבו זכו שבטים אלו, הוא שהכתיב את התנהגותם. המקנה הרב שלהם כל כך "עלה להם לראש" עד כי בעת הדיון על תנאי ההתנחלות בעבר הירדן המזרחי פנו למשה ואמרו לו: "גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפננו" (ל"ב, ט"ז) - כלומר קודם כל דאגו לצאן ולמקנה ואח"כ לבני האדם ("טפנו") - היכן הפרופורציה?! זהו כוחה של אהבת הממון שהופכת את העיקר לטפל ואת הטפל לעיקר. אהבת הממון היא זו שגרמה ליחס המתנכר לארץ ישראל. למרות ש - 14 שנים נלחמו לוחמי הראובני והגדי ועזרו לשאר שבטי ישראל בכיבוש הארץ ובביסוס השלטון בה, לא היה להם טוב בנחלה שבחרו בעבר הירדן המזרחי שבה קיוו למצוא חיי רועים שקטים ושלווים. הם עסקו רבות במלחמות שכנים ובעיות בטחון, עד שגבר עליהם האויב (מלך אשור) והם גלו מארצם שנים רבות לפני גלות שאר השבטים. "ומי גרם להם ? על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קניינם" (במדבר רבה כ"ב, ז')

פרשת מסעי

מסעות בני ישראל

הנושא המרכזי של פרשת מסעי הוא המסעות. "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ד' ואלה מסעיהם למוצאיהם" (ל"ג, א-ג). קיימות מספר שאלות בעניין המסעות שעברו בני ישראל במדבר: מה תכלית המסעות? מדוע צריך לכתוב את המסעות? את מי זה מעניין? מה הצורך בכתובת יומן המסע של ישראל במדבר? כיצד הדבר נוגע לדורות הבאים? מדוע נאמר בתחילה "אלה מסעי בני ישראל" ואחר כך "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם"? לכאורה היה צריך להיות "ויכתוב משה את מסעיהם"? מה באה להוסיף המילה "מוצאיהם"? חז"ל מסבירים שהמסעות אינם רק דרכים ומקומות בהם עבר עם ישראל במדבר אלא מאורעות ותהליכים רוחניים שעברו על עם ישראל, שהכשירו אותנו לקראת קבלת התורה והכניסה לארץ. זה הפירוש של "מוצאיהם למסעיהם", משה מפרט לא סתם מסעות של בני ישראל אלא את המוצא (הסיבה) לכל מסע וכיצד כל מקום הכשיר את העם לקראת קבלת התורה והכניסה לארץ. מטרת הפירוט של כל המסעות היא שנתבונן בכל מאורע שעבר עם ישראל בשנות המדבר ונזכור כיצד הוא רומם את בני ישראל באמונה ובביטחון ב-ד' בזמנים קשים, על מנת שיוכלו להגיע למימוש ייעודם בארץ ישראל. סיבה נוספת לפירוט כל המסעות היא להראות את הדרך הקשה והמפרכת שבני ישראל עשו במדבר עד שזכו להגיע לארץ המובטחת. הייסורים והמאמץ שהעם היה מוכן להשקיע עד שזכה להיכנס לארץ הם אלו שקשרו אותו בעבותות הנצח לארץ המובטחת שהייתה בעיניו יקרה מפז ככל שהתאמץ יותר. פירוט המסעות בא כרקע להסבר הקשר הבל ינותק, בין עם ישראל שמוכן לעשות הכל בכדי להגיע לארצו.

תב"ע-תוכנית בנין ערים-היכן מופיעה החקיקה הקדומה ביותר בתחום תכנון ערים?

לפני שמושה נפרד מהעם הוא מלמד את בני ישראל פרק באיכות חיים סביבתית. בפרשת ערי הלויים (פרק ל"ה, א'-ח') מצווה התורה לתת ללויים 48 ערים ברחבי הארץ. לתפוצת שבט רוחני זה (שאין לו נחלה) יש ערך חינוכי יקר. בנוסף לערים, מצווה התורה להעניק ללויים גם מגרשים. "ומגרש לערים סביבותיהם תתנו ללוויים והיו הערים לשבת ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם" (במדבר ל"ה, ב-ג). מגרשים אלו שהקיפו את ערי הלויים נמדדו "מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב" (ל"ה, ד') ובנוסף "ומידתם מחוץ לעיר... פאת קדמה... פאת נגב... פאת ים... פאת צפון אלפיים באמה והעיר בתוך" (ל"ה, ה'). 2 סוגי חגורות תחמו את ערי הלויים. החגורה החיצונית (2,000 אמה- כ-1 ק"מ) יועדה לעיבוד חקלאי ותפקידה היה לספק את צרכי העיר בגידולי הקרקע השונים (גמרא מסכת ערובין דף נ"ז עמו' א'). החגורה הפנימית (1,000 אמה- כחצי ק"מ) צריכה להיות ריקה מגידולים ותפקידה לשמש "ריאות ירוקות" ונוי לעיר. אסור לבנות שם בתים, וכן אסור לזרוע או לנטוע בשטח זה. זוהי הדוגמה העתיקה ביותר בהיסטוריה לחקיקה בתחום תכנון הערים. במצווה זו באה לידי ביטוי זכותו הבסיסית של האדם להתענג על אוויר צח וליהנות מיופיים של נופים שלא זוהמו בידי אדם. מצווה זו משמיעה את התנגדות התורה "לצפיפות הדיור" ומגדירה את "חוק המגרשים הפנויים" ואת עקרונות "החגורה הירוקה" המאפיינת את תכנון הערים בתקופתנו. מצווה זו מפגינה את דאגתה של התורה לאיכות החיים.

פרשת מסעי וימי בין המצרים

פרשת מסעי חלה תמיד בימי "בין המצרים" – ימים בהם מרוכזת המחשבה היהודית בחורבן המקדש ועזיבת ישראל את הארץ. בתוך פרשת מסעי מופיעה המצווה הציונית המפורשת בדבר העלייה לארץ ישראל וישובה. "והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה" (ל"ג, כ"ג). חיבורנו עם ארץ ישראל, ליווה אותנו לאורך כל הדורות. בימים שלפני חורבן בית הראשון, נתגלתה תופעה של התנשאות מצד אנשים שחשו שארץ ישראל ניתנה להם כמובן מאליו וללא שום תנאי וסייג.

בימי צדקיהו שמלך ביהודה לפני חורבן בית המקדש הראשון, הנביאים שפעלו באותו דור (ירמיהו ויחזקאל) הוכיחו את העם והבהירו באופן חד משמעי שלא תתכן מציאות שבה העם יתנהג בשחיתות ומצד שני יישאר בארץ ישראל ש"מקיאה" מעשי שחיתות ותועבות. יחזקאל פנה והוכיח את העם: "על הדם תאכלו ועינכם תישאו אל גילולכם ודם תשפכו, והארץ תירשו? עמדתם על חרבכם, עשיתן תועבה ואיש את אשת רעהו טימאתם, והארץ תירשו?" (יחזקאל פרק ל"ג). למרות התוכחות החוזרות ונשנות של ירמיהו ויחזקאל וניסיונם לפקוח את עיני העם שיחדל ממעשיו הרעים וישוב בתשובה, העם מסרב להקשיב. נשאלת השאלה מדוע? כיצד העם מגיע לשפל כזה? מניין שאב כוח להתעלם מתוכחות הנביאים, להמשיך להתנהג בשחיתות ולהאמין שהמקדש ימשיך להתקיים? התשובה נעוצה בעובדה הפשוטה שהעם בתקופת החורבן לא ידע להבחין בין העיקר לטפל. העם סמך על המקדש וחשב שקדושת הבניין תגן עליו בכל מצב- אפילו אם מצבו הרוחני ירוד. העם שכח שהמקדש הינו ביטוי חיצוני בלבד למעלתו של העם, שאין למקדש כוח עצמי ושאת כל כוחו המקדש יונק מהמצב הרוחני בעם. ירמיהו הנביא ניסה נואשות להבהיר לישראל נקודה זו כדי שיבחינו בין העיקר לטפל וכך אמר להם: "אל תבטחו לכם אל דברי השקר לאמור היכל ד' היכל ד' המה" (ירמיהו ז', ד') "הגנוב רצוח ונאוף והשבע לשקר וקטר לבעל... ועמדתם לפני בבית הזה ואמרתם ניצלנו?!". (ירמיהו ז', ט-ל). כלומר ירמיהו הסביר לעם שהיכל ד' אינה מילת קסם שתציל אותם!, התנהגות העם היא העיקר והיא זאת שתקבע האם יהיה בית מקדש או לא. מי שמתנהג בשחיתות לא יכול לצפות שהמקדש ישמש לו מקלט כיוון שבהתנהגות מושחתת מחריבים את המקדש!

יהי רצון שבימים אלו של בין המצרים נתחזק באהבת חינוך ונדע להרכיב את המשקפיים הנכונות שיעזרו לנו להבחין בין עיקר לטפל

שבת שלום וחודש טוב,